

ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ І МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ УКРАЇНЦІВ НА ТЛІ СУСПІЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ (на матеріалі обрядової поезії)

У статті через призму компаративного аналізу розглядаються окремі фрагменти концептуальної і мовної картини світу українців, відображенні в колядках і щедрівках різних періодів їх створення з метою виявлення елементів еволюції доміантних ментальних образів.

Ключові слова: *концепт, концептуальна картина світу, мовна картина світу.*

В статье сквозь призму компаративного анализа рассматриваются отдельные фрагменты концептуальной и языковой картины мира украинцев, отображенные в колядках и щедровках разных периодов их создания с целью определения элементов эволюции доминантных ментальных образов.

Ключевые слова: *концепт, концептуальная картина мира, языковая картина мира.*

Separate fragments of conceptual and linguistic outlook of the Ukrainians, which are presented in the Christmas carols have been considered in the article. The analysis has been done through the prism of comparative analysis for the purpose of revealing of evolutionary elements of dominant mental images.

Keywords: *concept, conceptual outlook, linguistic outlook.*

У сучасній лінгвістиці існують різні підходи до дослідження мови, особливою увагою користуються питання взаємозв'язку культури і мови, менталітету і мови, мови і мислення. Сучасних дослідників дедалі більше цікавить мовний тип соціуму, національномовні моделі світу. Ідеї В. фон Гумбольдта та О. Потебні покладено в основу етнолінгвістичних досліджень, які розглядали питання розвитку мови у зв'язку з «духом народу», його ментальністю, способами життєдіяльності.

Проблема мовної картини світу є, безперечно, провідною в сучасній когнітивній лінгвістиці, яка підпорядковується загальній меті когнітології – науки, що досліджує механізми пізнання людиною об'єктивного світу і самої себе. Питання закономірностей та особливостей взаємодії мови, культури та етнічної ментальності неможливо вирішити без залучення таких суміжних наук, як філософія, психологія, культурологія, фольклористика, міфологія, адже саме вони відтворюють у всій повноті картину світу певного етносу і людства в цілому. У центрі мовної картини світу – мовна особистість, яка через мову відбиває певний спосіб сприйняття й концептуалізації світу.

Процес розвитку мовознавства становить послідовну зміну методів і концепцій лінгвіс-

тичного дослідження. Кожен новий етап приносить нові погляди, проблеми і методики їх розв'язання. Кожний напрямок у мовознавстві залишив неповторний слід в історії науки і дає можливість виробити комплексний підхід до питання про складність мови як явища, про сутність мови. Аналіз мови крізь призму досліджуваного феномену, який дістав назву «мовна картина» світу, дозволяє поєднати в систему «людина – світ – мова», такі відношення мови, як мова та її взаємодія з іншими мовами, мова і людина, мова і суспільство, мова і етапи її власного розвитку, мова і її внутрішня структура.

Поширена в сучасній когнітивній лінгвістиці метафора «мовна картина світу» сягає розуміння В. фон Гумбольдтом мови як творчої діяльності: «мову... можна порівнювати з мистецтвом. ... Як картини живописця, мова може бути більшою або меншою мірою вірною природі, приховувати або, навпаки, виявляти прийоми майстерності, зображати свій предмет у тих чи інших відтінках основного кольору» [3, с. 147].

Науковці виділяють наукову (концептуальну) і мовну картину світу, відносячи до першої сукупність знань про світ, а до другої – визначення головних елементів концептуальної картини світу і її експлікацію мовними засобами.

Наукову картину творить передусім співвіднесеність із дійсністю; мовна ж картина враховує як реальні дані, так і культурні нашарування, що керуються мисленням і оцінками людини [1, с. 213]. В останні десятиліття виникали такі терміни: філософська, релігійна, художня, фізична картина світу, однак найуніверсальнішими є концептуальна картина світу (ККС), яка пов'язана з усіма знаннями про світ, і мовна картина світу (МКС), як засіб експлікації цих знань в знаках, що мають матеріальне, звукове вираження. Домовна картина є джерелом і матеріалом для МКС та ККС, підґрунтям мовної картини, однак ККС універсальніша і є спільною для народів з однаковим рівнем знань про світ, у той час як мова відображає досвід кожного народу і виявляє не тільки спільні знання, а й етичну своєрідність бачення світу [5, с. 37].

Дотримуючись погляду, що мова і мислення – це два діалектично пов'язані, але не тотожні явища, стверджуємо, що МКС розвивається, відбиваючи зміни в пізнанні світу. Зміни в домовній картині світу відбиваються в ККС і неминуче приводить до відповідних змін у МКС.

Ми вже зазначали, що система «людина – світ – мова» для МКС – це три ключові явища. Із системи видно, що вихідною точкою для характеристики МКС є людина, яка пізнає незалежний від неї світ і створює засоби, насамперед мовні, для передачі знань про нього.

Отже, ККС відповідають поняття, а МКС – значення слова. У мовній картині світу важливим складником виявляється – домовна картина світу, тобто уявлення про світ, що на противагу поняттям не мають мовного вираження, але є джерелом для нього. Так, Л.С. Виготський зазначав: «Відношення мислення й мови можна було б схематично позначити двома перехресними колами, які показали б, що певна частина процесів мовлення і мислення збігається. Це так звана сфера «мовного мислення». Але це мовне мислення не вичерпує ні всіх форм думки, ні всіх форм мовлення. Є велика галузь мислення, яка не матиме безпосереднього відношення до мовного мислення» [5, с. 38].

Ще О. Потебня звертав увагу на те, що в основі значення слова можуть бути не лише поняття, а й уявлення. Отже, для структури МКС важливе її перебування у тричленній парадигмі картин світу: домовної (психічної), концептуальної (логічної) та мовної – власне лінгвальної.

Трьом рівням відповідають і три наукових терміни: концепт як домовне уявлення про явище, поняття як мовно-логічна одиниця і значення слова, яке містить поняттєву основу.

Інколи висловлюють думку, що МКС не змінюється, але це не так. У МКС відбувається, хоч і повільно, переінтеграція значень, а також сучасне уявлення про світ. Справді, протягом тисячоліть ККС змінювалася дуже повільно, відповідно повільні зміни відбувається і в МКС.

А за останні тисячоліття у зв'язку з розвитком суспільства відбулися зміни в картині світу домовній і концептуальній, що, звичайно, не могло не відбитися і в МКС.

Отже, питання про МКС та її зв'язок з духовним життям людини має не лише велике теоретичне лінгвістичне значення, але є також і сукупністю наукових проблем, що стосуються вивчення ментальності сучасного українця та морально-етичної еволюції нації.

Об'єктом публікованого дослідження є вербальні вираження концептів моральної сфери українців. Матеріалом дослідження для даної наукової розвідки слугували тексти колядок та щедрівок, уміщені в збірнику «Щедрівки. Колядки. Віншівки» за редакцією Л. Каширіна.

Колядки й щедрівки, незважаючи на своє багатомікове існування, не застаріли і несуть в собі поетичні зерна, що за нових історичних та соціальних умов розрослися і дали свої плоди [2, с. 132]. Колядки й щедрівки – джерело духовної краси, черпаючи з якого ще довго збагачуватиметься культура українського народу. [2, с. 133].

Всього було проаналізовано 198 текстів. Уявлення про мовно-концептуальне наповнення обрядової новорічної пісенності якнайкраще дає статистичний аналіз. Нами виявлені домінанти серед вербальних знаків тих образів-стереотипів, які створюють епіцентр мовної картини світу українців: *батько* – 50 слововживань; *мати* – 32; *господар* – 14; *господиня* – 10; *жінка* – 11; *чоловік* (милий) – 21; *дочка* – 14; *син* – 17; *хазяїн* – 4; *газда* – 4; *газдиня* – 6; *ненька* – 7; *діти* – 8; *сестра* – 11; *брат* – 16; *теща* – 7; *тесть* – 1; *невістка* – 4; *зять* – 4; *вдова* – 3; *кума* – 2. Різні слова на позначення видів трудової діяльності українців: *плуг* – 9; *коса* – 7; *серп* – 5; *шиття* – 12; *жати* – 6; *садити* – 8; *орати* – 5; *рибалити* – 4; *полювання* – 6; *пекти* – 3.

О. Дей зазначає: «щедрівки та колядки, що дійшли до нас, зберегли далекі відгомони своєї первісної аграрно-магічної функції. Первісна ж мета новорічних пісень – звеличити працю людини, піднести її на крилах поетичного слова над буденними складними умовами життя, висловити їй найкращі побажання та зичення» [2, с. 129].

Ф.М. Колесса також говорить про те, що: «найважливіше місце в різдвяних і новорічних обрядах і піснях займає аграрний елемент. Колядки для господаря й господині малюють образ квітучого господарства, багатства й родинного щастя... Ставлячи господаря чи господиню в осередок такого ідеального образу щастя й багатства, колядка неначе заворожує його здійснення [2, с. 126].

Концепт *праця* перебуває в епіцентрі мовної картини давніх українців. Це знаходить своє відображення в обрядовій віншувальній пісні, щедрівці, колядці. Продуктивна мирна праця хлібороба здавна визначала життєву філософію українського етносу.

У колядках і щедрівках побажання господарям зосереджені навколо хліборобської праці. Побажання успішності трудової діяльності було в давніх українців своєрідним прогнозуванням щасливого майбутнього сім'ї у достатку: *Щоб плодилися бики і телиці, Барани і ягниці. Скільки кочечок, стільки дочечок; Скільки дубочків, стільки синочків* [6, с. 28]; *щедрий вечір, добрий вечір, Добрим людям на здоров'я! Дуби порубати, землю попахати Та й поволочити.* [6, с. 30]; *Чи є, чи нема господар дома? В стодолойці є, житечко віє Ходімо ми му заколядуємо, Чи не дасть він нам по коробочці.* [6, с. 34]; *Поза столове сидять панове та й раду радять. За святу весну, за сиві воли, за срібні плуги. Сиві воли впрягати в плуги. В луги впрягати, лани орати, Жито, пшеницю та й засівати, Жито, пшеницю, всяку пашицю.* [6, с. 35]; *Ставить Івасечко нову світлооку Там в городейку при барвіноіку. Ставить дверейка оріховії, Ставить віконця кристальовії, Ставить столойки во три рядочки.* [56, с. 104].

В обрядовій поезії часто фігурують образи – імагеми дарів хліборобської праці: *зерно, хліб, жито, пшеницю: врадє жито, всяка пашиця, всяка пашиця і всяка земляця* [6, с. 23]; *та вродиться нам пшеничне стебло, Пшеничне стебло, пшеничне зерно. Та й ізберемо женці молодці, Та й ізіжнемо в дрібонькі сніпки, Та й ізложимо в золоті кіпки.* [6, с. 36].

Прогрес цивілізації відбувається завдяки тому, що норми трудової поведінки, навички, знання, матеріальні, духовні та моральні цінності передаються від покоління до покоління, від колективу до окремої людини.

Однією із форм передачі моральних цінностей є саме календарні свята та обряди. Довгі століття через свята та обряди старші покоління передавали молодим свою любов до праці, волелюбність, гостинність, життєрадісність [7, с. 182].

Щоденна важка праця була запорукою матеріального достатку; народ схвалював її, добробут як нагорода за труд мав позитивну оцінку в етноментальності українців, які поважали заможних, успішних у господарюванні членів соціуму: *У нашого ж хазяїна Хорошенько у дворі. Стоять стовпи золоті, А за тими стовпами Стоять столи з коврами, А за тими ж столами Сидять батько з синами.* [6, с. 29]; *Мій миленький з торгу приїхав. Привіз мені три подарочки: Перший подарок – тонкий серпанок, Другий подарок – лисяча цуба, Третій подарок – шовковий пояс.* [6, с. 52]; *... Жовті чобітки, золотий перстень, золотий перстень, стучковий рантух. Золотий перстень пальчика красить, Стручковий рантух головку клонить. За здоров'ячко господаренька!* [6, с. 54]; *Там дівонька багата, В будень ходить у блаваті, А в суботоньку в оксамиті, А в неділеньку в щирім злоті.* [6, с. 115]. *Ішла Маруся рано по воду З горіховими коновочками, Ой з золотими накрий*

очками. А на ній золотий вінець. [6, с. 155]. Праця – наріжний камінь народної моралі, і тому звеличення людини передається через змалювання її праці, нехай уявної, але такої бажаної. [2, с. 131]. Герої щедрівок і колядок – це прості люди, тобто селяни та селянки, тому український народ робить акцент на вияви добробуту, багатства, достатку. Це своєрідна установка в соціумі на матеріальні статки як результат важкої селянської праці. Колядки та щедрівки, як бачимо, були своєрідним відображенням визначних суспільством життєвих цінностей.

Давнє поклоніння українців-хліборобів силам природи як релікт язичницької філософії світосприйняття засвідчують діалоги з птахами, звірами, явищами природи, з предметами, які наповнюють побутову сферу людей: *Прилетіла ластівочка. Стала собі щebetати, Господаря викликати: – Вийди, вийди, господарю, подивися на кошару, Там овечки покотились, А ягнички народились.*» [6, с. 33]; *Сив сокіл каже: – Не стріляй мене, не рубай мене. Коли ти будеш та женитися, Я тобі стану а в пригоді...* [6, с. 80]. *А в тім саді кінь говорить: – Ніхто ж мене не зіймає, не осідлає.* [6, с. 78]; *Дике звірення – дикого вепра. Ой за ним слідить стрілець-молодець, Подибається й а з диким вепрем: – Ой вепре, вепре, що в ті за зброя? – У мене зброя – золоті ікла, а саялий бік.* [6, с. 79].

Залишками язичницьких уявлень про єдність природного середовища і людини як його частки є помітний космогонічний мотив щедрівок. Зорі, місяць, сонце фігурують у дискурсі обрядової пісенності як образи-стереотипи: *Щедрий вечір! Ой там виходило три товариші. Що перший товариш – ясне сонце, А другий товариш – ясен місяць. А третій товариш – дрібен дощик* *Що сонечко каже: – Як я зійду, То зрадується старе й мале. Місяць каже: – Як я зійду, то зрадується весь звір у полі. Ой звір у полі, чумак у дорозі, Чумак у дорозі, хазяїн у домі. Дощик каже: – Як я зійду, То зрадується жито і пшениця, Жито і пшениця, і всяка пашиця* [6, с. 22].

Учені вважають, що процес відображення навколишньої дійсності в людській психіці можна розглядати як процес кодування інформації про навколишній світ та самого себе в різнорівневих ментальних образах, вербальних та інших модусах [4, с. 37]. Тому в давніх колядках та щедрівках переплітаються ті ментальні образи, що пов'язані, насамперед, з людським життям і природою у їх взаємодії. У досліджуваних текстах фольклорних творів ми натрапили на досить потужно виражений такий аспект моральної і духовної сфери українського народу, як любов до природи, яка відіграла важливу роль у долі хлібороба: *дрібен дождженько, ясен місяченько, вбігрю гори, долини, всі западини, ясне сонінко* [6, с. 23]; *тече річка невеличка, на тій річці плине листочок. Плине листочок яблуньовий* [6, с. 26]; *золота верба, а на тій вербі золота кора, а на*

тій вербі рожеві квіти [6, с. 27]; золотії гори, високії дуби [6, с. 30]; а в лузі, в лузі, а в калиновім [6, с. 64]; а в полі, в полі, близько дороги [6, 7 с. 1]; ой там за лісом, за дубиною [6, с. 74]; що з-під гаю, гай зелененький [6, с. 133]; там за садами трава-мурава, На тій мураві біла береза, На тій березі золоті роси, буйнії вітри. [6, с. 195]

У первісних текстах колядок і щедрівок знаходять своє вербальне втілення чотири образистереотипи: *господар, господиня, козак, парубок, дівчина*: *У сьому двору, як у вінку. Щедрий вечір, добрий вечір, Добрим людям на здоров'я! Господар, як виноград, Господиня, як калина, А діточки, як квіточки. Там Уляночка сад садила, Сад поливала да й промовляла: – Рости, саде, вищий мене, Рости, саде, кращий мене!* [6, 139]; *Ой сивая та зозуленька Щедрий вечір, добрий вечір, Добрим людям на здоров'я! Усі сади та і облітала, А в одному та і не бувала. А в тім саді три тереми: А в першому – красне сонце, а в другому – ясен місяць, А в третім – дрібні зірки. Ясен місяць – пан господар, Красне сонце – господиня, Дрібні зірки – його діти.* [6, с. 25].

Господиня – дружина й мати, що виступає в атмосфері щоденних домашніх клопотів і турбот про чоловіка, дітей. Добра, працююча, тиха, гостинна, з золотими ключами (символом домовитості) – вона облагороджує все навколо своєю присутності. [6, с. 131]: *Чи є, чи нема господинейки дома? В світлоїці є, хлібойко пече. Ходімо ми їй заколядуємо, Чи не дасть вона нам по кукілоїці.* [6, с. 34]; *У світлоньці суть, рубки качають. – Ой ходімо же ми, ходьме ми до них, Може нам дадуть хоц по єдному. Они нам дали, ми подякували* [6, с. 48]; *На дунаєчку край беріжку Статечна жона чайі мила. Гой мила, мила та й говорила: – Геї, чайі ж мої срібні, золоті! Геї, буду ж я вас так дуже мити, Бо буде із вас мій милий птити.* [6, с. 47]; *Сподівалась господи ненька Свого милого господаренька та клала мости з дорогої кості... та клала шати довкола хати... поклала плоти з білого полотна... садила сади, все виногради.* [6, с. 50-51]; *Ой ясна, красна на небі зоря, А ще найкраща у дядька жона. По двору ходе, ключики носе, До ключиків говоре, ключиків просе: – Ключики мої ясні, голосні, Не дзвенить же ви та й голосенько, Бо мій миленький стурбований Вчора звечора з торгу приїхав.* [6, с. 52]; *Наша братова ... по горі ходила, ключі носила, все золотила: – Ой ви, ключики, ви є золоті, Ой не гриміте та й не дудніте, Мого милого та й не будіте. Бо мій миленький дуже труденький, Зночі звечора й а з ловів прийшов.* [6, с. 55].

Парубка величають як справжнього господаря, як багатиря – воїна, як талановитого мисливця. Постає парубка – це найвище втілення краси й хоробрості, військової відваги: *А мої сини у чистому полі, Борси борсають, рої збирають. Пошли ж їм, боже, рої частії, Рої частії й меди густії!* [6, с. 56]; *Ой за тим лісом, за дубиною Штири воли плужок оре. Виходит*

д'него батенько єго: – Ори, синочку, мілко, дрібненько, Будем сіяти яру пшеницю. Яроє жито. Ярий ячмениць. Ярий горошок. Яроє просо. [6, с. 74-75]; *Світить місяць з ясною зорею. Там Семенонько сіно косить, Сіно косить, під коня носить: – Ой їж, коню, ой їж сіно, Будем мати три дорожечки.* [6, с. 97]; *Одозвався молодий Янусенько: – Я ж того коня зіймаю і осідлаю, І поїду в чистое поле на полювання, І виполою дев'ть лисів, Десятую куну матері на шубку.* [6, с. 78]. – *Ви, мо браття, сонно не спіте, стрільби стріляйте, Стрільби стріляйте, соколи пійте, Соколи пійте, хорти годуйте, Бо в моім ділю май много звіра* [6, с. 59]; *Гайний молодець чом Іванонько, Золотим луком потрясуючи, Яснов шабельвов вививаючи, Стрільков стріляти, шаблею рубати.* [6, с. 80]; *ой то не хмара, то з війська пара, Там Карпо коником іграв, мечом воював, та й вихвалявся: – Нема в короля такого коня. А в мого коня золота грива, срібні копита, жемчужний хвостик. Срібні копита камінь рубали, жемчужний хвостик слід замітав.* [6, с. 85].

Моральні якості дівчини в новорічній пісенності передаються порівняннями із зорею, з сонцем чи червоною калиною. Возвеличує український народ працюючість дівчини, розум, вроду: ... *Да батенько кличе в терему мести, А матінка кличе кужелю прясти, А братічок кличе коня напувати* [6, с. 141]; *ой рано, рано куроньки ілі, Й а це ж бо раніше Гануся встала, три свічки всукала: При одній личко вмивала, При другій свічці в сукні ся вбирала, При третій свічці пішла по воду, в вишневий садок* [6, с. 142]; *ой зірко, зірко, зійди раненько, ... постій пізенько, Покіль наша Наташа чайи помие* [6, с. 143]; *Ой там коло двора кам'яна гора. Там Галя пшеницю жала, Пшеницю жала, снопи в'язала. Снопи в'язала, батенька слухала: – Вставай, доню, раненько, Роби в полі гарненько, Люби мужа миленько, Щоб було жити добренько* [6, с. 144]; *Дівка Наталочка пшениченьку жала, в три рядочки клала* [6, с. 168]; *прала дівчина шовкові хусти На леду! На леду, леду, в студниці, криниці!* [6, с. 182]; *пасла Гануся сивії вівці Й а гаю, гаю близько Дунаю. Пасла вона, пасла, шитенько шила.* [6, с. 187]; *Дівка Кулінка, премудра швачка. Да й один каже: – То моя мати. А другий каже: – То моя ненька. Іспечи, ненько, пшеничний млинець І пшеничний млинець, щедрівці кінець.* [6, с. 209]. Отже, дівчина – майбутня прекрасна господиня, жниця, швачка. У цьому образі – стереотипі народна свідомість поєднує духовну красу з красою зовнішньою.

Для того, щоб виявити основні напрямки і аспекти еволюції мовної і концептуальної картини світу українців, пов'язані зі зміною суспільного ладу, ми проаналізували так звані «червоні колядки», що виспівували по селах України комсомольці. Всього проаналізовано –

28 текстів; найбільш вживаними є слова – червона зоря, п'ятикутна – 7; прапор червоний – 4; комуна – 5; куркуль – 4; Ради – 4; люд робочий, працьовитий – 4.

На відміну від давніх колядок й щедрівок, тексти обрядових пісень радянського часу пропагують ідеї соціалізму: *Жити нам всім без нагая. З роком новим, вістка нова: Робітникам рівні права, Що наробив – вільно збирай. Щедрик, щедрик, щедрівочка, прилетіла ластівочка* [6, с. 285]; розвивають громадянську свідомість, прослаляють радянську владу, соціалістичний лад, радянську країну: *В нашої країні, в країні нашої Нова рада стала. Вкупі робочі, вкупі селяни Керують, дбають. Слава! Світ новий родився, В крові оновився, Царі геть тікають, Глигатаї здихають, Бідняки співають, Комуна вітають, Славу провіщають, славу, славу провіщають* [6, с. 279]; *В країні нашої, Стала нова рада. Вкупі робочі, вкупі селяни Керують, дбають. Слава!* [6, с. 289]; *За працю, за славу Радянській країні. Ми щедро бажаєм В році Новому Щастя й миру Вашому Дому!* [6, с. 303].

У досліджуваних текстах зовсім стерті релігійні мотиви: *Куркулям, попам – згинуті хутчій, Запанує скрізь люд працьовитий* [6, с. 283]; *Нам не треба бога й повіства не треба. Ми чекаєм щастя від праці, не з неба* [6, с. 286].

Зміст колядок й щедрівок радянського часу спрямований на піднесення трудової людини. Величальна образність новорічної народної пісенності була використана народом для вславлення нового життя, вільної праці радянської людини [2, с. 15].

Збереглися вічні концепти праці, виховання дітей, але виражаються новими словами, що є актуальними для радянського періоду: *Трудоднів було багато, Щоб Країна Рад росла, Щедрий вечір вам! Хвала!* [6, с. 308] – трудові. *Трудоднів тисячу*

у році мати! Дітонькам добре щоденно вчитись, Щоб з похвалою школу скінчити. Щастя дорослим, втіхи малечі, Всім добрий вечір, всім щедрий вечір [6, с. 301] – навчання дітей у школі.

З'являється цілком новий образ – стереотип трудового колективу – колгосп, який всіляко пропагується і «вживляється» в етноментальність з найбільш позитивними емоційними відтінками: *Щедрик, щедрик, щедрівоньки, потелились корівоньки, та й на фермі потелились, Будем ростить цих теляток. То колгоспників достаток. То колгоспна росте каса, А народу – масло й м'ясо* [6, с. 299].

Образи-стереотипи господаря й господині збереглися, однак зазнали суттєвих змін: *А я знаю, хто є вдома – Сам господар біля столу. Поруч нього – господиня, Пишуть листа та до сина. Син в Армії командиром, Батько в селі бригадиром. Ланковою мати в полі, Ой щаслива наша доля. З Новим роком, друзі щирі! Щастя жити в дружбі, в мирі! Щедрий вечір!* [6, с. 300].

Якщо у давніх щедрівках та колядках український народ віншував господаря, господиню, їхніх дітей, прославляв хліборобську працю, бажав здоров'я, достатку, добробуту, особливу шану та повагу висловлював християнським темам та мотивам, то в щедрівках й колядках радянського періоду з'являються нові образи – ідеали: *Ради, революційні ідеї*, вітали переважно з Новим роком, зовсім стерті релігійні мотиви, формується громадянська свідомість народу, з'являється новий образ-еталон *громада, колектив, колгосп*.

Наразі триває пошук текстів колядок й щедрівок, виконуваних у наш час для продовження дослідження на новітньому мовному матеріалі вербальних знаків концептів моральної сфери українців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барабаш О. Проблематика мовної картини світу в поглядах сучасних польських лінгвістів // Актуальні проблеми дослідження граматики та лексикології. Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції. – Вінниця, 2006. – 252 с.
2. Бисикало С.К., Борщевський Ф.М. Український фольклор. – К.: Вища школа, 1978. – 287 с.
3. Даниленко Л.І. Мовно-образний простір чеської ментальності: концепт «краса» // Мовознавство. – 2006. – № 2-3. – С. 147-152.
4. Іващенко В.Л. Семантика ментальності концепту // Мовознавство. – 2008. – № 1. – С. 37-43.
5. Лисиченко Л.А. Структура мовної картини світу // Мовознавство. – 2004. – № 5-6. – С. 36-41.
6. Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник / За заг. ред. А.П. Пономарьова. – К.: Либідь, 1993. – 256 с.
7. Щедрівки. Колядки. Віншівки / За ред. Л. Каширіна. – К.: «Музична Україна», 1968. – 319 с.

Рецензенти: д.філол.н., професор І.П. Мегела,
д.філол.н., професор О.В. Тищенко